

ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ СУДОВОЇ ЮРИСДИКЦІЇ ЄВРОСОЮЗУ (МОЖЛИВІСТЬ АЛГОРИТМІЗАЦІЇ)

О. КУЛЬТЕНКО

*кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри правознавства
(Кіровоградський державний
педагогічний університет
імені Володимира Винниченка)*

Юрисдикція є життєво важливим і справді центральним елементом державного суверенітету, це справа влади, яка може змінювати, створювати або припиняти правовідносини та зобов'язання. Судова юрисдикція стосується повноважень суду в конкретній країні, вона спрямована на уникнення фактору іноземної присутності.

Для будь-якого суб'єкта як учасника суспільних відносин потрібні гарантії того, що у разі виникнення проблеми її вирішення буде позитивним, тобто врегулювання спору відбуватиметься за однаковими для сторін правилами, результат буде здобуто у розумні терміни і з оптимальними витратами. Звичайно, помітне значення також мають правові наслідки порушення зобов'язання.

На жаль, не завжди легко можна встановити суд, який розглядатиме справу. Навіть якщо сторона спору вказала статтю, яка зобов'язує суд розглянути справу, суд на власний розсуд застосовуватиме це посилання. Уникнути зловживання суду можливо шляхом урегулювання цієї особливості у міжнародному договорі (Регламенті Європейського Союзу (далі – ЄС)), статті

якого – невід'ємна частина законодавства держав-членів. В Україні вони вже гармонійно використовуються, проте не достатньо вивчені. Крім того, математичний метод для вирішення проблем юрисдикції у науковій діяльності не використовувався.

Дефініцію «юрисдикція» досліджували М. Ейкхерст, Ц. Березовський, Я. Броунлі, Д. Боует, І. Лукашук, Ф. Манн, С. Черниченко. Без сумніву, цікавими є праці Р. Дженнінгса, А. Кассезе, А. Дж. Коланджелло, В. Лоува, Л. Рейдамс, К. Рэндал, М. Саммерс, П. Шлессера, Г. Корольова, В. Уляницької, Є. Усенко, які вивчали екстериторіальну дію юрисдикції.

Математичні методи для вирішення завдань криміналістики і судової експертизи використовувалися на межі XIX–XX ст. багатьма видатними криміналістами (А. Бертільон [1, 18], Є. Буринський [2]). Аналіз математичного аспекту й основних принципів теорії ігор розробив Дж. фон Нейман у 1928 р. [3], а його елементи застосував видатний фахівець у галузі судової психології професор О. Ратінов, який переконливо довів ефективність цього методу при вирішенні деяких завдань розслідування [4, 189].

Автор цієї статті ставить за мету встановити дію відповідної юрисдикції у ЄС та, використовуючи математичний метод, запропонувати фахівцям-юристам алгоритм дій для вирішення проблем юрисдикції у професійній діяльності, який передусім спрямований на усунення можливого непорозуміння у мовній комунікації з іноземними колегами.

Насамперед зазначимо, що алгоритмом називають формально описану послідовність дій, які необхідно виконати для отримання необхідного результату [5, 9] (наприклад, визначитися з судом, який має юрисдикцію).

Інше поширене визначення алгоритму: це кінцевий набір правил (процедур або команд), які однозначно розкривають суть і послідовність виконання операцій для систематичного вирішення певних завдань за кінцеву кількість кроків.

Основні властивості алгоритму: детермінованість, масовість, результативність, дискретність, а також наявність вхідних і вихідних даних.

Детермінованість — це визначеність, однозначність дій у кожному можливому випадку. Вона встановлює однозначність результату роботи алгоритму при заданих вихідних даних.

Масовість — це можливість варіювання вихідних даних у певних межах. Вона встановлює придатність використання алгоритму для вирішення безлічі завдань конкретного класу.

Результативність алгоритму означає, що для будь-яких допустимих вихідних даних він повинен через кінцеву кількість кроків (або ітерацій) завершити свою роботу.

Дискретність — це можливість розбиття певного алгоритмічного процесу на окремі елементарні етапи, можливість реалізації яких людиною або ЕОМ не викликає сумніву, а результат виконання кожного елементарного етапу — цілком визначений і зрозумілий [6, 41].

Розрізняють послідовності дій (обчислень) лінійної, розгалуженої та циклічної структури. На поєднанні в алгоритмі двох останніх структур пропонуємо зупинитися детальніше.

Розгалужена структура процесу обчислень припускає, що конкретна послідовність операцій залежить від значень одного чи декількох параметрів.

Циклічна структура процесу обчислень припускає, що для отримання результату деякі дії необхідно виконати декілька разів. Наприклад, для того щоб отримати таблицю значень функції на заданому інтервалі зміни аргументу із заданим кроком, необхідно відповідну кількість разів визначити таке значення аргументу і порахувати для нього значення функції.

Особливістю процесу обчислень циклічної структури є поділ на групи, серед яких:

- ітераційні цикли — циклічні процеси, що завершуються після досягнення або порушення деяких умов;
- пошукові цикли — циклічні процеси пошуку деякої інформації у таблицях, вихід із яких відбувається при знаходженні необхідної інформації або після завершення процесу пошуку, якщо необхідну інформацію не знайдено.

Формальний опис алгоритмів здійснюють із використанням схем алгоритмів і псевдокодів. Для зображення схем алгоритмів існує нормативно-правовий акт — ГОСТ 19.701-90 (ISO 5807:1985) [7], згідно з яким кожній групі дій ставиться у відповідність блок особливої форми.

Сподіваємося, пропозиція автора про використання у юриспруденції схем алгоритмів і псевдокодів зрозуміла, тому звернемо увагу читачів на саме тлумачення поняття «юрисдикція».

Порівняємо тлумачення цього терміна у таких зводах знань:

1. Оксфордський юридичний словник на початку роз'яснення цієї дефініції вказує на «право суду почути і вирі-

шити справу або встановити певний порядок» [8, 298].

2. Юридична енциклопедія тлумачить це поняття так: «([*lat. jurisdictio* — судочинство, від *jus (juris)* — право і *dicere* — говорити, проголошувати]) — 1. Встановлена законодавством сукупність повноважень відповідних органів державної влади та органів місцевого самоврядування розглядати та вирішувати правові спори і справи про правопорушення, давати правову оцінку діянням осіб або інших суб'єктів права з так званої їх правомірності або неправомірності, застосовувати санкції до правопорушників...» [9, 490]. Аналогічно інтерпретують цей термін і російські колеги.

У співвідношенні двох викладених вище дефініцій стає зрозуміло, хто більш точно висвітлює це поняття з метою його практичного застосування у професійній діяльності юриста, спрямованій на врегулювання суспільних відносин.

На думку автора, Вікіпедія більш коректно тлумачить цей термін: «Юрисдикція (лат. *jurisdictio*, від *jus (juris)* — право + *dico* проголошую)... 1. Компетенція судових органів із розгляду цивільних, кримінальних та інших справ; коло справ, які даний суд має право розглядати й вирішувати» [10].

Визнаймо, 10 січня 2015 р. суди в ЄС почали застосовувати переглянуті статті, які стосуються юрисдикції і приведення у відповідність справ, порушених до цієї дати. Нові статті містяться у Регламенті (ЄС) № 1215/2012. Незважаючи на те, що вони корінним чином не відрізняються від тих, що містяться у Регламенті (ЄС) № 44/2001 [11], було внесено деякі суттєві зміни, зокрема:

- сфера дії Регламенту встановлюється конкретніше (див. декларативну ч. 12, яка роз'яснює арбітражний виняток ст. 1 (2) (d) [12, 4]);

- суди ЄС, безкоштовно враховуючи обставини, відмовляються від юрисдикції щодо спорів, уже розглянутих за межами ЄС (статті 33 і 34) [13, 13],

таким чином уникаючи паралельного судового процесу і ризику винесення суперечливих рішень судами, які порушують державний суверенітет;

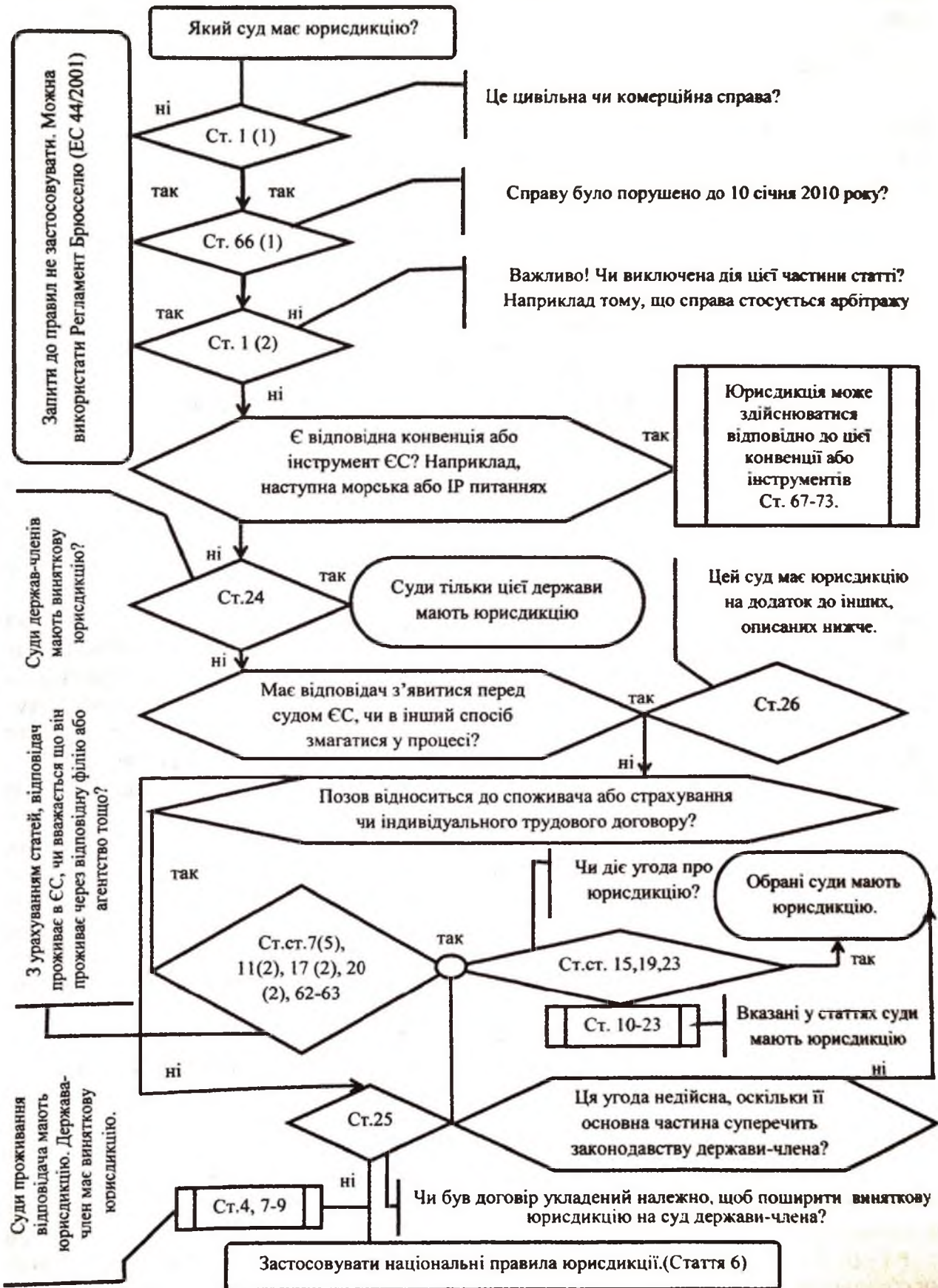
- тепер сторони можуть обрати суд безкоштовно, спробувавши вирішити справу без затримки, якщо її розгляд не розпочато в іншому місці ЄС (ст. 31 (2)) [13, 12]. Раніше доводилося чекати, поки суд спочатку не відмовиться від юрисдикції.

Ці статті містять квінтесенцію юрисдикції і регулюють дію законів, які застосовуються судами всіх держав — членів ЄС, крім Данії. Незважаючи на те, що вони написані простою мовою, їх ієрархія всередині Регламенту не завжди очевидна, а в деяких випадках її потрібно уточнити в суді. Однак без чіткого розуміння пріоритету дії однієї статті над іншою неможливо бути впевненим, яку статтю використовувати у конкретній ситуації.

Запропонована схема (див. мал. 1) подає насамперед положення Регламенту (ЄС) № 44/2001, які були змінені, а потім ті, які були скасовані у переглянутому Регламенті. Одне з них (ст. 24) дає судам виняткову юрисдикцію над певними категоріями спорів, які повинні бути використані тільки в одному випадку юрисдикції, незалежно від того, про що сторони домовилися. Вони стосуються, наприклад, спорів щодо майнових прав на нерухомість, дій або рішень, прийнятих в органі компанії. Регламент було змінено на користь вибору сторін (ст. 25), а також інших положень, які, як правило, застосовували суди для встановлення обмежень дії цієї категорії.

Основні положення у Регламенті зображено у нижній частині малюнка, вони відображають той факт, що вони застосовуються, якщо головні положення не використовуються. Разом із ними є ключові блоки, які стосуються місця проживання (у тому числі реєстрації) суб'єкта і виняткової юрисдикції. Кожне з цих положень потребує роз'яснень.

Мал. 1. Схема алгоритму розгалужено-циклічної юрисдикції у ЄС

По-перше, стосовно місця проживання. Можна припустити, що суб'єкт має тільки одне місце проживання. Однак у Регламенті встановлено, що суб'єкт може проживати у декількох, до трьох державах — членах ЄС одночасно, або проживати як у ЄС, так і за його межами. Стаття 63 (1) передбачає, що компанія, інша юридична особа або асоціація фізичних чи юридичних осіб, проживає у місці, де знаходиться її: а) місце реєстрації; б) центральна адміністрація (головний офіс); в) основне місце бізнесу [13, 18]. Це додає гнучкості позивачу: на підставі ст. 4 визначати юрисдикцію — обирати суд, який може ухвалити рішення.

По-друге, стосовно виняткової юрисдикції. У багатьох комерційних спорах позивач має можливість судитися не тільки у державі-члені, де проживає відповідач, а й у іншій державі, яка стосується предмета спору. Статті 7–9 [13, 7–8], основні стосовно встановлення виняткової юрисдикції, серед іншого забезпечують урегулювання договірних претензій, які можуть бути розглянуті у судах за місцем виконання зобов'язання (ст. 7 (1)), і спорів, пов'язаних із недбалістю, або інших порушень прав, які також можуть бути розглянуті судами, де відбулася чи може відбутися подія, яка завдала збитків (ст. 7 (2)).

З'ясувавши особливості юрисдикції в ЄС, можна виявити основні статті, які стосуються юрисдикції в межах адміністративного законодавства держав стосовно виконання договірних зобов'язань, вказані у Регламенті ЄС для конкретного спору. Розтлумачимо особливості Регламенту у трихотомії:

1) стаття 8, яка зазначає, що спір іноді може бути розглянуто судом в іншій юрисдикції ЄС, враховуючи вимогу більш широкого контексту — наприклад, позов доцільно подавати у тій державі, де проживають декілька обвинувачених з різних держав — членів ЄС;

2) стаття 25, яка встановлює, що юрисдикція не є винятковою, якщо сторони на це погодилися, проте у межах дії статей 4–9;

3) статті 29–34, у яких йдеться про те, що розгляд справи у державі — члені ЄС може бути призупинено, якщо ідентичні або споріднені справи уже перебувають у провадженні в іншій державі-члені, коли сторонам не було надано спеціальну юрисдикцію (або встановлено спеціальну юрисдикцію відповідно до ст. 24) [14].

Насамкінець варто підкреслити, що використання математичних методів сприятиме порозумінню з іноземними колегами та значно зменшить судові витрати, а рівноцінність термінології міжнародно-правових документів, у тому числі поняття «юрисдикція», сприятиме більш чіткому і однозначному тлумаченню таких документів, що запобігатиме доктринальним суперечкам і практичним труднощам при застосуванні законодавства.

Перспективою подальших розвідок у цьому напрямі може стати створення алгоритму дій юриста у відповіді на запитання: який закон застосовується (зокрема у державах — членах ЄС) до договірних зобов'язань, враховуючи положення Регламенту (ЄС) № 593/2008?

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. *Торвальд Ю.* Сто лет криминалистики (век криминалистики). — М., 1991. — 203 с.
2. *Буринский Е. Ф.* Судебная, экспертиза документов. — СПб., 1903. — 189 с.
3. *Von Neumann J.* On the Theory of Games of Strategy (English translation of [von Neumann, 1928]) in A. W. Tucker and R. D. Luce (eds.). Contributions to the Theory of Games. — Princeton, New Jersey, 1959. — P. 13–42.
4. *Ратинов А. Р.* Теория рефлексивных игр в приложении к следственной практике // Правовая кибернетика. — М., 1970.
5. *Афанасьева Т. В.* Основы визуальной алгоритмизации : учеб. пособ. для студ. / под ред. С. Г. Валеева. — Ульяновск, 2002. — 70 с.

6. *Алгин В. Б.* Курс лекций по компьютерной информатике. — Минск, 2008. — 129 с.
7. *ГОСТ 19.701-90 (ISO 5807:1985).* Единая система программной документации. Схемы алгоритмов, программ, данных и систем. Условные обозначения и правила выполнения. — М., 1990. — 22 с.
8. *A Dictionary of Law* / ed.: E. A. Martin, J. Law. — Oxford, 2006. — 590 p.
9. *Юридична енциклопедія* : в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. — К., 2004. — Т. 6 : Т — Я. — 768 с.
10. *Юрисдикція* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Юрисдикція>.
11. *Brussels I Regulation. European commentaries on private international law* / U. Magnus, P. Mankowski, A.-L. Calvo Caravaca // Sellier european law publishers, 2007. — 852 p.
12. *Jurisdiction and Governing Law Rules in the European Union*. — Washington, 2015. — 12 p.
13. *Regulation (eu) no 1215/2012 of the European Parliament and of the council of 12 December 2012 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters* // Official Journal of the European Union. — 2012. — L 351. — 32 p.
14. *Cook J. P.* Pragmatism in the European Union: Recasting the Brussels I Regulation to Ensure the Effectiveness of Exclusive Choice-of-Court Agreements [Електронний ресурс]. — Режим доступу : https://www.abdn.ac.uk/law/documents/Pragmatism_in_the_European_Union.pdf.

REFERENCES

1. Torvald Yu. Sto let kriminalistiki (vek kriminalistiki) [Hundred years of criminalistics (century of criminalistics)], Moscow, 1991, 203 p.
2. Burinskiy E. F. Sudebnaya, ekspertiza dokumentov [Judicial examination of documents], Saint Petersburg, 1903, 189 p.
3. Von Neumann J. On the Theory of Games of Strategy (English translation of [von Neumann, 1928]) in A. W. Tucker and R. D. Luce (eds.). Contributions to the Theory of Games, Princeton, New Jersey, 1959, pp. 13–42.
4. Ratinov A. R. Teoriya refleksivnykh igr v prilozhenii k sledstvennoy praktike [The theory of reflexive games in appendix to investigative practice], Pravovaya kibernetika, Moscow, 1970.
5. Afanaseva T. V. Osnovy vizualnoy algoritimizatsii [Bases of visual algorithmization], Ulyanovsk, 2002, 70 p.
6. Algin V. B. Kurs lektsiy po kompyuternoy informatike [The course of lectures on computer information science], Minsk, 2008, 129 p.
7. *GOST 19.701-90 (ISO 5807-85).* Edinaya sistema programmnoy dokumentatsii. Skhemy algoritmov, programm, dannykh i sistem. Uslovnye oboznacheniya i pravila vypolneniya [GOST 19.701-90 (ISO 5807-85). Uniform system of program documentation. Schemes of algorithms, programs, data and systems. Symbols and rules of accomplishment], Moscow, 1990, 22 p.
8. *A Dictionary of Law*, Oxford, 2006, 590 p.
9. *Iurydychna entsyklopediia* [Legal encyclopedia], Kyiv, 2004, vol. 6, 768 p.
10. *Iurysdyktsiia* [Jurisdiction]. Available at: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Iurysdyktsiia>.
11. *Brussels I Regulation. European commentaries on private international law*, Sellier european law publishers, 2007, 852 p.
12. *Jurisdiction and Governing Law Rules in the European Union*, Washington, 2015, 12 p.
13. *Regulation (eu) no 1215/2012 of the European Parliament and of the council of 12 December 2012 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters*, Official Journal of the European Union, 2012, L 351, 32 p.
14. *Cook J. P.* Pragmatism in the European Union: Recasting the Brussels I Regulation to Ensure the Effectiveness of Exclusive Choice-of-Court Agreements. Available at: https://www.abdn.ac.uk/law/documents/Pragmatism_in_the_European_Union.pdf.

Культенко О. В. До проблеми визначення судової юрисдикції Євросоюзу (можливість алгоритмізації)

Анотація. Стаття присвячена застосуванню математичного методу у професійній діяльності юриста. Розглянуто особливості тлумачення терміна «юрисдикція» в Україні та Європейському Союзі. Проаналізовано Регламент (ЄС) № 1215/2012. Запропоновано схему-алгоритм для визначення юрисдикції в Європейському Союзі.

Ключові слова: алгоритм, Європейський Союз, математичний метод, суд, поняття, юрисдикція.

Культенко А. В. К проблеме определения юрисдикции Евросоюза (возможность алгоритмизации)

Аннотация. Статья посвящена применению математического метода в профессиональной деятельности юриста. Рассмотрены особенности толкования понятия «юрисдикция» в Украине и Европейском Союзе. Проанализирован Регламент (ЕС) № 1215/2012. Предложена схема-алгоритм для определения юрисдикции в Европейском Союзе.

Ключевые слова: алгоритм, Европейский Союз, математический метод, суд, понятие, юрисдикция.

Kultenko O. The Problem of Determining the Jurisdiction of the EU (Algorithmic Opportunities)

Annotation. The article is devoted application of mathematical methods in the professional activities of a lawyer. Particular attention is paid to the interpretation of the concept of «jurisdiction» in Ukraine and the EU. The Regulations (EU) No. 1215/2012 are analyzed. The scheme algorithm for definition of jurisdiction in the European Union is offered.

Key words: algorithm, the European Union, a mathematical method, the Court, the concept, jurisdiction.